

„Ellenforradalom” a Nevelési Központban. A Pécsi Nyitott Színpad *Forgatókönyve* és be/letiltása

VIDÓ GÁBOR TAMÁS

1984. november 2-án újabb Örkény-premiert tartott Vincze János rendezésében a Pécsi Nyitott Színpad a baranyai megyeszékhelyen, ám az előző két előadásukkal ellentétben¹ a *Forgatókönyvet* nem a Mecseki Ércbányászati Vállalathoz, a MÉV-hez tartozó uránvárosi Ságvári Endre Művelődési Házban adták elő, hanem a Ivov-kertvárosi Nevelési Központ Művelődési Házának többfunkciós színháztermében.

A Nyitott Színpad – mely a Pécsi Tanárképző Főiskola és a MÉV közös színpadaként indult el még az 1970-es évek végén² – ekkorra már országos hírnévre tett szert a két korábbi Örkény-darabjával, mindkettőt a csa-

pat vezetője, Vincze János rendezte.³ Főként a *Pisti a vérzivatarban* aratott nagy sikert, „a Nyitott Színpad amatőrjeinek produkciója a hivatásosok mércéjével mérve is kitűnő” volt,⁴ a csapat 1981-ben nívódíjat is kapott az előadásért a Bányai Dolgozók Szakszervezetétől,⁵ 1982-ben pedig a Kiváló Együttes cím I. fokozatát nyerték el.⁶

Az új előadás a korábbi két darabbal együtt egy trilógiává állt össze, a Pécsi Nyitott Színpad a harmadik Örkény-mű bemutatója mellett az előző kettőt is újra elővette. November 2. és december 15. között a *Pisti a vérzivatarban* ötször, a *Kulcskeresőket* négyszer, a *Forgatókönyvet* pedig tizenegy alkalommal nézhette meg a közönség az egykori műsorfüzet adatai alapján.⁷

¹ 1980. július 10-én mutatták be a *Pisti a vérzivatarban*, 1983. szeptember 8-án pedig a *Kulcskeresőket*. Lásd CSATÓ Andrea, „Ötszáz – Nyitott – Harmadik”, 2018.07.18, <https://pecs8.hu/otszazas-nyitott-harmadik/>.

² A színpad előzményeként 1975-ben hozták létre a Pécsi Egyetemi-főiskolai Nyitott Színház Együttest a felsőoktatási intézmények, a városi KISZ Bizottság és a városi tanács közreműködésével. A terv szerint a megyeszékhelyi felsőoktatási intézményeknél működő színpadok tagságából toboroztak húsz főt az új csoportba. Az egyre növekvő létszámú együttes bázisa először a Pécsi Tanárképző Főiskolán volt, majd ehhez az együttműködéshez csatlakozott a MÉV, és került át az utóbbi alá tartozó Ságvári Művelődési Házba a színpad. Lásd KOSZITS Attila, *Pécs Underground '80: Ellenkultúra, progresszív és avantgárd tendenciák* (Pécs: To Hungary Kft., 2020), 53.

³ A tanárképző színpadával párhuzamosan az egyik helyi szakképző iskola csoportját, az Ötszáz Színpadot is vezette Vincze János, belőlük állt össze Uránvárosban a Nyitott Színpad alapja, miután a MÉV-től felkérték, hogy indítson náluk művészeti vezetőként egy amatőr színjátszó csoportot. Lásd CSEH Andrea Izabella, „Thespis nyomában: Portréinterjú Vincze János rendezővel”, *Criticai Lapok*, 5–6. sz. (2020): 8–16, 11.

⁴ NÁRAY István, „Karinthy – Örkény – Pilinszky: Rendhagyó színházi vállalkozások”, *Színház*, 1. sz. (1982): 25–28, 25.

⁵ [sz. n.], [c. n.], *Magyar Nemzet*, 1981. márc. 12., 6.

⁶ [n. n.], „Kiváló együttesek – 1982”, *Népművelés*, 12. sz. (1982): 41.

⁷ Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont, Csorba Győző Könyvtár Helyismereti Osztály, Aprónyomtatvány Tár, 636/1984, hozzáférés: 2023.03.26,

Mire azonban 1985 februárjában a *Színház* című lap hasábjain megjelent az új pécsi Örkény-bemutatóról az alapos és értő kritika,⁸ magát a darabot már nem lehetett látni a megyeszékhelyen.

Hogy mi történt – vagy inkább: mi történhetett – a premier és a kritika megjelenése között eltelt szűk négy hónapban, arra biztos választ nem tudok adni. Dolgozatom csupán egy rekonstrukciós kísérlet, melyet a pártokumentumokban fellelhető információmorszákból, az előadás rendezőjével, Vincze Jánossal, és az egyik főszereplővel, Mikuli Jánossal készített interjúkból kiolvasható adatokból, valamint újságcikkekből és egyéb forrásokból igyekeztem összeállítani Carlo Ginzburg olasz történész következtetésen alapuló eljárását követve.

A vizsgálati módszer

Carlo Ginzburg, a mikrotörténelmi megközelítésmód jeles képviselője a *Fülcimpák és körmök* című cikkében⁹ mutatta be a következtetésen alapuló paradigma módszerét.¹⁰

https://mandadb.hu/tetel/492053/Harom_Orkeny_Istvan_darab_musorfuzete;

Közvetlen link:

https://mandadb.hu/dokumentum/785838/pnysz_1984_befu.pdf.

⁸ P. MÜLLER Péter, „A történelem cirkuszi mutatványa: A *Forgatókönyv* a Pécsi Nyitott Színpadon”, *Színház*, 2. sz. (1985): 1–5.

⁹ Carlo GINZBURG, „»Fülcimpák és körmök«: a következtetésen alapuló paradigma gyökerei”, ford. FARKAS Krisztina, *Café Babel* 8, 30. sz. (1998): 49–67.

¹⁰ Szi-jártó M. István történész szerint a Ginzburg által használt olasz *paradigma indiziaro* elnevezést többféleképpen is lehet fordítani („index-paradigma”, „jel- vagy jelzés-paradigma” állnak közel az eredeti jelentéshez), de a Klaniczay Gábor történész által javasolt „nyomolvasó paradigma” az, ami a legjobban kifejezi a lényegét. Lásd SZI-

Ezt a 19. században élt olasz művészettörténész, Giovanni Morelli festmények eredetiségének bizonyítására kitalált eljárásából eredeztette Ginzburg, a módszer lényege pedig a következő: a festményeken nem a legszembetűnőbb, hanem a legtriviálisabbnak ható részleteket (amilyenek a fülcimpák és körmök például) kategorizálják, mivel ezeknél érhető tetten a legjobban az adott művész egyénisége, így válik beazonosíthatóvá, hogy egy adott műnek ki is volt a szerzője igazából.¹¹

Ginzburg emellett azt is leírta, hogy Morelli módszere megtermékenyítőleg hatott Sir Arthur Conan Doyle Sherlock Holmes-történeteire (Holmes nyomozati módszerére) és Sigmund Freud pszichiáter korai pszichoanalízisére. Mindhárom eljárásban közös, hogy az apró, egyedi nyomokból és részletekből kiindulva „próbálnak megérteni egy közvetlenül hozzáférhetetlen valóságot”¹² az orvosi szemiotika modelljének segítségével – mindez pedig az őskori vadászok nyomolvasási képességeire eredeztethető vissza Ginzburg szerint, aki még kiemelte az intuíció szükségességét is a „nyomolvasó paradigma” alkalmazása kapcsán.¹³

Mielőtt belekezdenék a „nyomolvasásba”, érdemes kicsit magára a *Forgatókönyvre* és a Nyitott Színpad által korábban bemutatott két másik Örkény-műből a *Pisti a vérzivatarbanra* is kitékinteni.

JÁRTÓ M. István, *A történész mikroszkópja: A mikrotörténelem elmélete és gyakorlata* (Budapest: L'Harmattan Kiadó, 2014), 59, 159. l.j. Kiemelés az eredetiben.

¹¹ GINZBURG, „»Fülcimpák...«”, 49.

¹² SZIJÁRTÓ, *A történész...*, 59.

¹³ GINZBURG, „»Fülcimpák...«”, 52–65; SZIJÁRTÓ, *A történész...*, 59–60.

Fiókba zárt, halálos ágyon is javított, a hatalom számára problémás darabok

A *Pisti a vérzivatarban*, a *Kulcskeresők* és a *Forgatókönyv* közös pontjának tekinthető, hogy ekkor, 1984-ben még viszonylag kevés színházban mutatták be őket.¹⁴ A *Pisti a vérzivatarban* először 1979. január 20-án került a közönség elé a Vígszínház kamarájában, a Pesti Színházban,¹⁵ a pécsi bemutató a második volt az országban 1980 júliusában. A *Kulcskeresőket* először Szolnokon mutatták be 1975. november 15-én,¹⁶ 1977. január 7-én pedig a Nemzeti Színházban debütált a mű, Vincze Jánosék 1983-as premierje a harmadik volt.¹⁷ A *Forgatókönyv* esetében 1982. január 16-án tartották meg az ősbemutatót a Vígszínházban,¹⁸ a pécsi 1984-es előadás a második volt az országban.¹⁹

Örkény István már 1969 őszére elkészült a *Pisti a vérzivatarbannal*, ám az tíz évre „asztalfiókba” került, egészen 1979-ig ugyanis nem engedte a kultúrpolitika színházban bemu-

¹⁴ Örkény István drámáinak színpadi bemutatói kapcsán az orkenyistvan.hu honlapon található adatokra támaszkodtam. Hozzáférés: 2023.03.26,

http://orkenyistvan.hu/orkeny_a_szinhaban.

¹⁵ A magyarországi *Pisti a vérzivatarban* bemutatók: hozzáférés: 2023.03.26,

http://orkenyistvan.hu/szinhasz_pisti_magyar.

¹⁶ A magyarországi *Kulcskeresők*-bemutatók: hozzáférés: 2023.03.26,

http://orkenyistvan.hu/szinhasz_kulcskeresok_magyar.

¹⁷ A darab plakátja: hozzáférés: 2023.03.26, http://orkenyistvan.hu/sites/orkenyistvan.hu/files/kucskeresok_sagvari_o.jpg.

¹⁸ Az előadás műsorfüzete: hozzáférés: 2023.03.26,

http://orkenyistvan.hu/sites/orkenyistvan.hu/files/forgatokonyv_musorfuzet.pdf.

¹⁹ A pécsi *Forgatókönyv* és a korábbi két Örkény-darab közös műsorfüzetét lásd a 7. lábjegyzetnél.

tatni – leginkább az akkori hivatalos szocialista történetírástól eltérő történelemszemlélete okozott bonyodalmakat.²⁰ Maga Örkény többször is átjavította a művet, így született meg az első, „egy Pistis” verzió mellett a „négy Pistis” változat is.²¹

A *Forgatókönyv* ötlete valamikor 1974-ben kezdett körvonalazódni,²² Örkény 1978-ban kezdte a drámát írni,²³ amit még a kórházban fekvve is javíttatott Aczél György kérésére²⁴ – végül a mű kéziratának lezárása után két héttel hunyt el. A színdarab már 1979-ben megjelent külön kötetben, 1982-ben pedig a szerző más drámáival együtt adták ki. A darab fő motívuma egy 1949-es koncepció per volt, a főszereplő Barabás Ádám pedig több ponton is emlékeztetett Rajk László kommunista politikusra, ám több ponton el is tért a valóságos személytől, és mások mellett Nagy Imre alakját is megidézte.²⁵

Örkény ezzel a darabbal két olyan pillanatot elevenítette fel a közelmúltnak, amely a Magyar Szocialista Munkáspárt vezetésének nem lehetett annyira ínyére: a Rajk-perben ugyanis maga Kádár János, az állampárt vezetője is érintett volt,²⁶ az 1956-os forrada-

²⁰ A koncepció per, az 1956-os forradalom felemlegetése, a Horthy-korszak és a felszabadulás utáni élet összevetése stb. lehetett problémás az MSZMP számára. Lásd SZIRÁK Péter, *Örkény István: (Pályakép)* (Budapest: Palatinus Kiadó, 2008), 299–300.

²¹ Uo., 300, 534. lj.

²² SÜKÖSD Mihály, „Örkény”, *Valóság*, 5. sz. (1980): 57–60, 57.

²³ SZIRÁK, *Örkény...*, 329.

²⁴ ÖRKÉNY István, *Levelek egy percben* (Budapest: Palatinus Kiadó, 1992), 229–230.

²⁵ SZIRÁK, *Örkény...*, 337, 597. lj.

²⁶ Kádár János a Rajk-per és annak előkészítési fázisa idején belügyminiszter volt, Rajk több kihallgatásán is részt vett. Lásd HAJDU Tibor, „A Rajk-per háttere és fázisai”, *Társadalmi Szemle*, 11. sz. (1992): 17–36, 27–29, 34–35.

lom felemlegetése pedig magának a rendszernek a véres születésére világított rá.

A darabban Örkény ráadásul többször is súlyos véleményt fogalmazott meg a szereplőkön keresztül a „Pártról”. Bár a cselekmény időpontja 1949. szeptember 22., tehát a Rákosi-rendszer ideje, nem nehéz a Kádár-korra is „áthallani” a kritikát például ebben az idézetben:

BARABÁS: [...] „Mi hát a párt? Megmentője vagy megrontója az emberiségnek? Fönmaradásának utolsó reménye vagy a végpusztulása? Ki tudja ezt? Lehet-e a párt a népek jótevője, mely ennyi jajszó, nyomorúság és kiáltó igazságtalanság forrása lett? Vagy épp e kín és szenvedés egy jobb jövő záloga, ellenértéke?”²⁷

Nem véletlen tehát, hogy az Agitációs és Propaganda Bizottság 1980. június 17-ei ülésén a Kulturális Minisztérium 1979/1980-as színházi évről, valamint az 1980/81-es évad előzetes műsortervéről szóló tájékoztató jelentésében a következőt lehet olvasni a darabbal kapcsolatban:

„Tekintettel Örkény István kiemelkedő drámaírói tevékenységére, kérjük az Agitációs és Propaganda Bizottságot, hogy hatalmazza fel a KM illetékes osztályát és a Kulturális Minisztériumot arra, hogy Örkény István: *Forgatókönyv* c., könyvalakban már megjelent értékes, de ideológiailag problematikus drámájának bemutatási lehetőségét – rendező, helyszín, nyilvánosság, esetleges szövegmodosítás stb. szempontjából – vizsgálja meg és az aktuális politikai-, kulturpolitikai helyzetet is figyelembe véve, a színrevitel-

lel kapcsolatban alakítson ki előzetes álláspontot.”²⁸

Az Agitációs és Propaganda Bizottság 1981. április 7-ei ülésére is készült jelentés, amely az 1981/82-es színházi évad előzetes műsor-konceptiójáról szólt.²⁹ Ebből kiderült, hogy a Művelődési Minisztérium március közepén a színházvezetők és a felügyelő tanácsok illetékesei számára rendkívüli ülést hívott össze, mert a február végén előzetesen beadott színházi műsorkonceptióból azt szűrték le, hogy „bizonyos mértékig felerősödtek” azok a „vitatható, negatív eszmei-ideológiai tünetek”, amelyek eddig is megvoltak a színházaknál.³⁰ De annyira, hogy országos szinten nézve és más művészeti ágakkal összevetve, a „színházi műhelyek egyenként kisebb-nagyobb tévedései [...] már eszmei-ideológiai tehertételként jelentkeznek”.³¹ A következő oldalon pedig már a *Forgatókönyv* is feltűnt azon darabok csoportjában, melyek „nemcsak a közelmúlt történelmünk mélyebb megismerésére, hanem a magyarországi szocializmus folytonosságának megkérdőjelezésére is alkalmat adhatnak” nem megfelelő rendezés esetében éppúgy, mint összességében.³² Az értekezleten a *Forgató-*

²⁸ HU-MNL-OL M-KS 288-41/347. őrzési egység (őe). „Tájékoztató jelentés az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottság számára az 1979/80. színházi évről és az 1980/81. évad előzetes műsortervéről”, 12. Az APB az állásfoglalásában arról határozott, hogy a minisztérium a jövőben a következő színházi évről szóló „elképzeléseit” lehetőleg korábban, márciusban vigye a testület elé.

²⁹ HU-MNL-OL M-KS 288-41/365. őe. Jelentés „[a]z 1981/82-i színházi évad előzetes műsorkonceptiójáról, valamint az 1981-es nyári színházi programról”, 3.

³⁰ Uo.

³¹ Uo.

³² Uo., 4. A Művelődési Minisztérium ebbe a csoportba sorolta a következő műveket:

²⁷ ÖRKÉNY István, *Forgatókönyv* (Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1979), 134.

könyvet csak a Vígszínháznak engedélyezték, a szolnoki és miskolci teátrumokat eltanácsolták ettől. De vígszínházi bemutatását is csak „bizonyos szövegkorrekciók elvégzését” támogatta a minisztérium.³³

Visszafogott sajtó

A történetek rekonstrukcióját többfajta forráson keresztül próbáltam megalkotni, elsőként a helyi sajtó, a *Dunántúli Napló* 1984. novemberében és decemberében megjelent cikkeit vizsgáltam meg közelebbről, illetve visszatekintettem, hogy az előző két darab esetén hogyan reagáltak. Ezt azért tartottam fontosnak, mert ekkoriban a megyei lapok felügyelete a megyei pártbizottságok alá tartozott, és sok esetben a lap főszerkesztője egyben a megyei pártbizottságnak is tagja volt. Vagyis abba, hogy mi jelent meg a napilapban, a szerkesztőségen kívül a pártbizottságnak is volt beleszólása.³⁴

A csoport a *Forgatókönyvet* amiatt mutatta be a kertvárosi Apáczai Nevelési Központ Művelődési Házának színháztermében – az uránvárosi bázisuk helyett –, mert az a fajta színpadkép, a cirkuszi miliő, amit Vincze János elképzelt, nem fért volna el a Ságváriban, ahhoz nagyobb térre volt szükség.³⁵

A *Dunántúli Napló*ban nem csaptak nagy hírverést a készülő új premiernek, az első be-

„Mészöly: *Ablakmosó*, Czakó: *Mint a mókus fenn a fán*, Nádas: *Találkozás*, Déry: *G.A. úr X-ben* és Sinkó: *Optimisták* című kulcsregényének adaptációi stb.”

³³ Uo., 6. A jelentés 1. számú mellékletében a Miskolci Nemzeti Színháznál és a Szolnoki Szigligeti Színháznál az Örkény-darab mellett az „eltanácsolt” szó áll (a melléklet 8. és 11. oldalán).

³⁴ TAKÁCS Róbert, *Politikai újságírás a Kádárkorban* (Budapest: Napvilág Kiadó–Politikatörténeti Intézet, 2012), 116.

³⁵ Vincze János-interjú, készítette VIDÓ Gábor Tamás, 2021.12.01, 11.

harangozó cikk október 27-én jelent meg, melyben röviden leírták, hogy a *Forgatókönyvet* technikai okok miatt a Nevelési Központban mutatják be, míg az újra elővett előző két darab a Ságváriban lesz látható.³⁶ November 2-án, a premier napján már egy bővebb cikkben esett szó a trilógiáról, a három darab novemberi játszási időpontjairól, de a MÉV és a Janus Pannonius Tudományegyetem által közösen kiadott műsorfüzetet is röviden ismertették.³⁷ A hónapban aztán még háromszor, 4-én, 11-én és 17-én volt egy-egy rövid hír a lapban az új előadás kapcsán.³⁸ Az új előadásról szóló írásos beszámolóra viszont egészen Mikulás napjáig kellett várni.

December 6-án – a premier után bő egy hónappal, ami egy helyinek számító napilap esetén fölöttébb furcsa – Wallinger Endre írt a *Forgatókönyvről*, a szerző szerint a darab „fő motívumai a negyvenes-ötvenes évek politikai életének több ismert, ma már a nemzet és a munkásmozgalom mártírjaiként tisztelt alakjára emlékeztetnek.”³⁹ Meglehetősen elnagyolt, maszatolt megfogalmazásnak tűnik ez elsőre, ám annak, aki ismeri a darabot, vagy látta eddigre az előadást,⁴⁰ annak a „nemzet” és a „munkásmozgalom” mártírjainak hangsúlyozott distinkciója és a negyvenes-ötvenes évek egy mondaton belüli említése többféle értelmezési lehetősé-

³⁶ [n. n.], „A Nyitott Színpad bemutatója”, *Dunántúli Napló*, 1984. okt. 27., 12.

³⁷ [n. n.], „Örkény-trilógia a Nyitott Színpad előadásában”, *Dunántúli Napló*, 1984. nov. 2., 5.

³⁸ [n. n.], „Hétfőn ismét Városi Televízió”, *Dunántúli Napló*, 1984. nov. 4., 6; [n. n.], [c. n.], *Dunántúli Napló*, 1984. nov. 11., 6; [n. n.], [c. n.], *Dunántúli Napló*, 1984. nov. 17., 12.

³⁹ WALLINGER Endre, „A Nyitott Színpad Örkény-bemutatójáról”, *Dunántúli Napló*, 1984. dec. 6., 3.

⁴⁰ A műsorfüzetben szereplő adatok szerint nyolc alkalommal adták elő december hatodikáig a *Forgatókönyvet*.

get is kínált. A szerző a művet Örkeny szellemi-politikai végrendeleteként említette, de a rendezésről nem volt jó véleménnyel: szerinte Vincze inkább realista módon játszatta a színészeket, míg az eredeti mű a reális-irreális váltakozását követelte volna meg, és a cirkusz-atmoszféra sem volt kielégítő számára, hiányzott neki az „örkenység”.⁴¹ Nem értett egyet több, a jelenetek sorrendjét alakító átrendezéssel, illetve kihagyásokkal, de a következetesen végig tartott rendezői koncepciót és a színészi alakításokat dicsérte. A beszámoló után már csak egy mínuszos hír jelent meg a darabról december 15-én.⁴²

A megyei napilap visszafogottsága a *Forgatókönyv* kapcsán azért is szembeűnő, mert az előző két darab esetében a megjelent cikkekből sokkal nagyobb lelkesedést lehetett kiolvasni. A *Pisti a vérzivatarban* 1980-as premierjéről a bemutatót követő 16. napra született egy dicsérő cikk,⁴³ a *Kulcskeresők* bemutatójára pár nappal hamarabb két mínuszos hírben is felhívták a figyelmet,⁴⁴ a premier napján pedig egy négyhasábos, az oldalt kétharmad szélességben elfoglaló anyagban foglalkoztak a csoporttal, illetve egy rövid interjúban Vincze János is megszólalt.⁴⁵ A rendező egyébként már ebben a

⁴¹ WALLINGER, „A Nyitott...”, 3.

⁴² [n. n.], [c. n.], *Dunántúli Napló*, 1984. december 15., 11.

⁴³ BARLAHIDAI A., „*Pisti a vérzivatarban*: Amatőrök sikeres vállalkozása a Ságvári Művelődési Házban”, *Dunántúli Napló*, 1980. júl. 26., 3.

⁴⁴ [n. n.], [c. n.], *Dunántúli Napló*, 1983. szept. 3., 11; szept. 7., 4.

⁴⁵ W. E., „Amatőrök előadásában a »Kulcskeresők«: Újabb Örkeny-bemutatóra készül a Pécsi Nyitott Színpad”, *Dunántúli Napló*, 1983. szept. 8., 3. A hónapban még két rövidhír volt olvasható az újabb játszási időpontokról, és a lap később is rendre szerepeltette, hogy mikor lesz látható az előadás.

cikkben bejelentette, hogy a következő darabjuk a *Forgatókönyv* lesz.

*Már a Pisti a vérzivatarban
sem tetszett a pártnak*

A visszafogottságra talán némi magyarázatot adhat az, amit Vincze János egy 2020-ban készített interjúban mondott, miszerint a *Forgatókönyv* „bemutatója botrányosra sikeredett”, az előadásokra nyomozók ültek be, a megyei pártbizottság ülésén pedig téma lett a darabból, amit be akartak tiltani.⁴⁶ Azt is megemlítette, hogy már az 1981-es, a Pécsi Nemzeti Színházban általa rendezett Pilinszky János *Gyerekek és katonák* című előadásán „is rugóztak” az MSZMP részéről.⁴⁷ Az általam készített 2021-es interjúban azt is kifejtette Vincze János, hogy annak az ideológiai titkárnak, akihez ő be volt rendelve „elbeszélgetésre” – már nem emlékezett, hogy városi vagy megyei szinten ült-e ez a titkár –, volt egy érdekes megszólalása, miszerint „ők” már a *Pisti a vérzivatarban* bemutatását sem nézték jó szemmel, mert a Pilinszky-darabbal együtt ez olyan mű, amire „nincs nagy szükség” Pécsen.⁴⁸

Vincze János akkor, 1984 végén úgy értesült, hogy a megyei pártbizottságnál külön napirendi pontként tárgyalták a *Forgatókönyvet*, ahol Tóka Jenő, a MÉV vezérigazgatója állítólag védelmébe vette a csoportot, és nem támogatta sem a darab betiltását, sem azt, hogy levegyék a műsorról. A városi művelődési osztály a Ságvári Művelődési Háztól bekérte a munkatervet, mert Vincze János szerint az is felmerült, hogy ő titokban rendezte ezt a darabot, amiről elmondása szerint a párt azt tartotta, hogy be kell tiltani, mert „ellenforradalom van a Nevelési Központban!” – de a mű szerepelt a munkaterv-

⁴⁶ CSEH, „Thespis nyomában”, 11.

⁴⁷ Uo.

⁴⁸ Vincze János-interjú, készítette VIDÓ Gábor Tamás, 2021.12.01, 3–4.

ben, tehát a titokban készítés vádja ezzel el is halt.⁴⁹

Mikuli János a *Forgatókönyvvel* kapcsolatban arra emlékezett vissza a vele készített interjúban, hogy a darab a betiltás és engedélyezés határán ingadozott, mert még a premier előtt eljöttek a párt emberei megtekinteni az előadást, és csak hosszas huzavona után engedélyezték a bemutatását.⁵⁰ Az előző két darabjuk kapcsán is voltak ilyen látogatások időről-időre az uránbánya „kommisszárijai” részéről.⁵¹ Azt is hozzátette, hogy ők színészként ezekből a politikai dolgokból keveset érzékeltek, csak annyit tudtak, amennyit Vincze János megosztott velük. Ugyanakkor a közönség és a kritika jól fogadta mindhárom darabjukat, még a legutolsót is a trilógiából, dacára annak, hogy a *Forgatókönyv* politikusabb volt és kevésbé vicces, mint a *Pisti a vérzivatarban* vagy a *Kulcskeresők*.

Végül aztán a Nevelési Központ fölmondta a szerződését a csapatnak arra hivatkozva, hogy nem tudják tovább a helyet biztosítani, így 1985 januárjától már nem játszhatták ott a darabot. Vincze János szerint ezzel a lépéssel sikerült „ad acta” tenni az előadásukat.⁵²

Nívódíjas együttes „satöbbi” alá rejtve

Az 1984. november-decemberre vonatkozó pártanyagokban semmi konkrét nyomát nem találni egyelőre az ügynek: a megyei és városi pártbizottságok hangulatjelentéseiben nemhogy a Nyitott Színpad nem tűnik fel, de az amatőr színjátszókról sem esik szó. A megyei pártbizottság 1984. novemberi és dec-

emberi ülésein sem került elő a téma. Hasonló a helyzet az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárától kutatásra megkapott anyaggal: a máskülönben mindenről, de főképp kulturális vonalról jelentő „Albert” fedőnevű titkos munkatárs M-dossziéjában 1981–1989 között egyszer tűnik föl amatőr művészeti csoport, de az sem a Pécsi Nyitott Színpad.⁵³

Ugyanakkor az MSZMP Pécs Városi Végrehajtó Bizottságának 1984. december 4-ei ülésén a tervek szerint az egyik napirendi pont a „Jelentés a pécsi művészeti élet helyzetéről és feladatairól” című előterjesztés lett volna,⁵⁴ ám ezt levették a napirendről Szentirányi József, az MSZMP Pécs Városi Pártbizottság első titkárának javaslatára. Szentirányi szerint azért kellett levenni az előterjesztést a napirendről „mert sem tartalmilag, sem szerkesztésében nem úgy sikerült, ahogy tervezték. Rajtuk kívül álló ok miatt.”⁵⁵ Azt is hozzátette még indokként a nem szó szerint lejegyzett jegyzőkönyv szerint, hogy nincs jelen az ülésen az előterjesztő, így megszavaztatta, hogy tegyék át 1985 első félévére az anyagot. Az nem derül ki a jegyzőkönyvből, hogy mi lehetett a Végrehajtó Bizottságon kívül álló ok.

Maga az előterjesztés – amely november 26-ai keltezésű – mellékletként szerepel az ülésanyagban, de az amatőr színjátszással nem foglalkozik.⁵⁶ Ugyanakkor a Pécsi Nemzeti Színház kapcsán akad egy érdekes, és akár többféleképpen is értelmezhető mondat: „E bonyolult művészeti alkotóműhely, – gyakori vitáink ellenére – régóta nem okoz helyi és országos művészetpolitikai gondo-

⁴⁹ Uo., 11–12. Vincze János elmondása szerint a városi művelődési osztály volt a Nyitott Színpad felettes szerve.

⁵⁰ Mikuli János-interjú, készítette: VIDÓ Gábor Tamás, 2022.04.13, 8.

⁵¹ Uo.

⁵² Vincze János-interjú, készítette: VIDÓ Gábor Tamás, 2021.12.01., 11–12.

⁵³ ÁBTL-3.1.2.-M-42073/4, „Albert” fn. tmt. (titkos munkatárs)

⁵⁴ HU-MNL-BaML-XXXV.g. MSZMP Pécs Városi Bizottsága iratai, 1984. II. fcs., 24. őe.

⁵⁵ Uo.

⁵⁶ Uo.

kat.”⁵⁷ Ha szűken veszem az értelmezést, akkor a Pécsi Nemzetire vonatkozik a megállapítás, ha viszont kicsit kitérítom az értelmezési horizontot, akár úgy is lehet érteni ezt a mondatot, hogy a Pécsi Nemzeti már régóta nem okoz ilyesfajta gondokat – ellenben másokkal.

Az előterjesztés művészeti közélettel és annak irányításával foglalkozó részében olvasható az a megállapítás is, amely szerint „nem sérülhet az alkotói szabadság”, de a pártirányításnak ki kell hangsúlyoznia, hogy semmi olyat nem fogadhatnak el, „ami emberellenes, ami rombolja, bomlasztja a szocializmus építésének céljait és megvalósítási gyakorlatát.”⁵⁸ Az szerepel az anyagban, hogy a művészeti alkotóműhelyekben, vagy körülöttük keletkezett, „elemi rendet és fegyelmet veszélyeztető zavarok elhárítását” biztosítani kell, és ezen ügyeknél ki kell hangsúlyozni az alkotóműhelyeket vezetőik egyértelmű felelősségét.⁵⁹

A december 18-ai ülésen, amelyen az egyik anyag az MSZMP XIII. kongresszusa óta a városi pártbizottság által elvégzett munkával foglalkozott, a Közművelődés alcím alatt végre előkerültek az amatőr művészeti csoportok is. A „fejlődő, művészi tartalmában gazdagodó, élvonalbeli” együttesek kapcsán meg lett említve a Nevelők Háza Kamarakórusa, a Mecsek Kórus, a Volán Bartók Béla férfikar, az Egyetemi Színpad, illetve még hozzátettek egy „stb.” rövidítést is a

⁵⁷ Uo., „Jelentés a pécsi művészeti élet helyzetéről és feladatairól” című melléklet, 2.

⁵⁸ Uo., 9. Az előterjesztés ezen része egyébként szinte szóról-szóra hasonlít az 1984. októberében megjelent új művészetpolitikai határozatra. Vö. [n. n.], „Az MSZMP művészetpolitikájának időszervi feladatairól: Az MSZMP KB mellett működő Művelődéspolitikai Munkaközösség állásfoglalása”, *Társadalmi Szemle*, 10. sz. (1984): 3–23, 16.

⁵⁹ Uo.; „Jelentés...” , 9–10.

felsoroláshoz.⁶⁰ A kis részletben még az is le volt írva, hogy a felsorolt együtteseket „csak kevés művészeti csoport követi. Különösen csökkent az amatőr színpadok száma, teljesítményük színvonala.”⁶¹ Eléggé furcsa, hogy a felsorolásban nem szerepel a Pécsi Nyitott Színpad, mint nívódíjjal rendelkező, Kiváló Együttes-besorolású csapat – de lehet, hogy az a „stb.” rejti őket.

Felemás szilencium

A megyei napilap 1984. december 15-én közölt utoljára bármit is az előadásról, azután pedig bő egyhónapos csend következett. 1985. január 25-én azonban egy nyúlfarknyi mínuszos hírben azt lehetett olvasni, hogy a Népművelési Intézet nívódíjban részesítette a Pécsi Nyitott Színpadot az Örkény-trilógiáért, „a produkciók kimagasló művészi színvonaláért”.⁶²

Február 2-án arról adott hírt a *Dunántúli Napló*, hogy a Petőfi Rádió „69 perc a színházról” című műsorának soron következő adásában a Bóbita Bábszínház új műsora mellett szó lesz az Egyetemi Színpadról és a Nyitott Színpadról is.⁶³ Ugyancsak februárban a *Színház* című folyóiratban megjelent P. Müller Péter ötoldalas értő kritikája a darabról, melyben a mű keletkezésének és fogadtatásának bemutatásán túl arról is értekezett a szerző, hogy miben tért el Vincze János rendezése a drámai alapanyagtól.⁶⁴

Márciusban az MSZMP Pécs Városi Végrehajtó Bizottsága ismételten elővette a decemberben elhalasztott előterjesztést a

⁶⁰ HU-MNL-BaML-XXXV.9. MSZMP Pécs Városi Bizottsága iratai, 1984. II. fcs, 25. őe., 60.

⁶¹ Uo.

⁶² [n. n.], [c. n.], *Dunántúli Napló*, 1985. jan. 25., 4.

⁶³ [n. n.], „Pécsiek a rádióban”, *Dunántúli Napló*, 1985. febr. 2., 12.

⁶⁴ P. MÜLLER, „A történelem...”, 1–5.

város művészeti életéről.⁶⁵ Az ülésen az egyik VB-tag, Füzi Árpád meg is jegyezte, hogy az előterjesztés „az autodidakta és amatőr művészettel nem foglalkozik”, Fükéné Walter Mária pedig arról beszélt, hogy az amatőr mozgalomban sok olyan dolog születik, amely a művészeti élet értékét növeli.⁶⁶ Rákos János városi titkár arról magyarázott, hogy a pártbizottság területén élő és kultúrájukat kereső emberek közérzetét befolyásolják a művészek, és komolyan kell venni azt, amit az előterjesztés állít, miszerint rossz a pécsi művészek politikai közérzete.⁶⁷ A bizottság végül az előterjesztést elfogadta azzal, hogy év végén újra elő fogják venni.

A megyei napilap a februári kishír után tovább hallgatott, ez egészen júniusig 27-ig tartott, amikor arról számolt be röviden, hogy a csoport a *Forgatókönyvvel* Tatabányán elnyerte a fődíjat a hagyományos színjátszófesztiválon, melyen az ország 11 legjobb amatőr együttese lépett fel.⁶⁸ A helyi megyei újság, a *Dolgozók Lapja* június 24-ei cikkéből kiderült, a rendezvény a VI. Országos szakszervezeti színjátszó találkozó volt, a pécsiek pedig „megrendítő, gondolatébresztő” darabjukkal a legjobb előadásnak járó nagydíjat nyerték el a székesfehérvári Videoton Színpaddal megosztva.⁶⁹ Június 29-ei cikkükben pedig a színjátszó találkozó alatt

⁶⁵ HU-MNL-BaML-XXXV.9. MSZMP Pécs Városi Bizottság iratai, 1985., I. fcs., 6. öe., 1985. március 20-ai ülés.

⁶⁶ Uo. Füzi Árpád hozzászólása a 10., Fükéné Walter Mária hozzászólása a 14. oldalon olvasható.

⁶⁷ Uo. 12.

⁶⁸ [n. n.], „Fődíj a Nyitott Színpadnak”, *Dunántúli Napló*, 1985. jún. 27., 4.

⁶⁹ [n. n.], „Díjkiosztás – záróünnepség: Színjátszó fesztivál”, *Dolgozók Lapja*, 1985. jún. 24., 1.

működő „fesztiválújságból” idéztek részleteket az előadásokról egy teljes oldalon.⁷⁰

Július elejétől ismét hallgatott a baranyai lap, ám augusztus 28-án a Baranya Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága a megyei amatőr művészeti mozgalom helyzetét tárgyalta.⁷¹ Az erről szóló előterjesztésben több más csoport mellett a Nyitott Színpad is előkerült, róluk azt írták, az „Örkény bemutatósorozat országos elismerést váltott ki.”⁷² Az előterjesztés 3. számú mellékletében, melyben a kiemelkedő csoportok és együttesek minősítéseit és kitüntetéseit sorolták, a Nyitott Színpad mellett három arany minősítés és két nívódíj-kitüntetés volt feltüntetve.

A napirendi pont kapcsán beindult diskurzust Horváth Lajos tanácselnök azzal summázta, hogy „az előterjesztést kiváltó gazdag vita tovább mélyítette és előbbre vitte az amatőr művészeti mozgalmat”, kicsit később azonban hozzátette, hogy az amatőr művészeti együttesek műsorpolitikájának „összhangban kell lennie a művészetpolitikai célokkal. Erre a jövőben sokkal jobban oda kell figyelni.”⁷³ Ebből a két részletből azt lehet kiolvasni, hogy valamikor volt egy vita a megyei tanácsban – vagy esetleg valamelyik pártszervben – az amatőr mozgalomról, ami arra sarkallta a politikusokat, hogy foglalkozzanak a területtel.

Az ülésről egy nappal később beszámolt a *Dunántúli Napló*, a cikkben pedig az Egyetemi Színpad dicsérete után az volt olvasha-

⁷⁰ [n. n.], „Színjátszó találkozó”, *Dolgozók Lapja*, 6. A *Forgatókönyvről* Vaderna József a kritikájában úgy fogalmazott, hogy „jó, megdöbbentő erejű” színház.

⁷¹ HU-MNL-BaML-XXIII.1.a., Baranya Megyei Tanács, tanácsülési jegyzőkönyvek, 28. kötet, 1985. augusztus 28-ai ülés, *Az amatőr művészeti mozgalom Baranyában* című előterjesztés, 3.

⁷² Uo.

⁷³ Uo., vonatkozó ülés-jegyzőkönyv, 8–9.

tó, hogy: „Színvonalasan tevékenykedik a Pécsi Nyitott Színpad is.”⁷⁴

Szeptemberben a *Népművelés* írt a tatabányai találkozóról és többek közt a *Forgatókönyv* sikeréről,⁷⁵ október végén pedig a megyei napilap közölte a Pécsi Nemzeti Színház novemberi programját,⁷⁶ amiben két alkalommal is szerepelt az Örkeny-mű. November 18-án aztán a következőt lehetett olvasni a *Dunántúli Napló*ban:

„Örkény István *Forgatókönyv* című színművét, amelyet tavaly nagy sikerrel mutatott be a Pécsi Nyitott Színpad Vincze János rendezésében a pécsi Nevelési Központban, most november 19-én és 26-án, kedden este 7 órai kezdettel a Nemzeti Színházban is eljátssza az együttes.”⁷⁷

Hogy miképp került a csoport a Pécsi Nemzeti Színházba, arról Vincze János azt nyilatkozta,⁷⁸ hogy Simon István segítette ezt elintézni, aki csoporttársa volt még a Tanárképző Főiskolán, és 1985-ben a színház ügyvezető igazgatójaként dolgozott. Így játszhattak el még kétszer a *Forgatókönyvet* a nagyszínpadon, a leengedett vasfüggöny mögötti térben.

⁷⁴ [n. n.], „Az amatőr művészeti mozgalom Baranyában: Ülészett a megyei tanács végrehajtó bizottsága”, *Dunántúli Napló*, 1985. aug. 29., 1–2.

⁷⁵ MÁTÉ Lajos, „Tatabánya '85”, *Népművelés*, 9. sz. (1985): 2–5.

⁷⁶ [n. n.], „A Pécsi Nemzeti Színház november havi műsora”, *Dunántúli Napló*, 1985. okt. 26., 2.

⁷⁷ [n. n.], [c. n.], *Dunántúli Napló*, 1985. nov. 18., 4. Novemberben még 19-én és 26-án lehetett olvasni a darabról egy-egy mínuszos hírben, mindkét alkalommal a 7. oldalon, a *Mai műsor* rovaton belül.

⁷⁸ Vincze János szóbeli közlése a szerzőnek, 2022.09.22.

Mint a dolgozatomból kiolvasható, nem sikerült „megoldanom a rejtélyt”, hogy pontosan ki vagy kik döntöttek úgy, hogy a *Forgatókönyvet* ne lehessen látni Pécsen 1985 elejétől.

Sejditések, gyanítások azért akadnak: a megyei sajtó lapos hallgatásából már arra lehet következtetni, hogy a megyei pártbizottság keze volt a dologban, mivel ez a pártszerv rendelkezett a megyei lap fölött. Ha hozzávesszük Szakadát István megállapítását, miszerint a szocialista nómenklatúra-rendszerben „létezett egy korlátozott értelmű, sajátos tartalmú területi decentralizálás”, amelyben a megyei vezetés „saját megyéjében szabad kezet kapott a káderpolitikában” (bár függött a központi pártszerv ki nevezésétől),⁷⁹ akkor ugyancsak a megyei pártbizottság felé mutatnak a nyomok.

Ha mellé tesszük a Budapesti Rendőr-főkapitányság 1972-es ügyrendjét,⁸⁰ abban az olvasható, hogy a kerületi főkapitányok kötelesek rendszeresen tájékoztatni a kerületi első titkárt a „kapitányság egész munkájáról.” Ebben az esetben tehát a kerületi első titkár ellenőrzési jogkört gyakorol, vagyis ilyen szempontból felettese a kerületi kapitánynak. Ugyanez a kötelezettség terheli a megyei főkapitányokat is a megyei pártbizottságok első titkáiraival szemben.⁸¹

Ezekből kiindulva tehát a gyanú a megyei pártbizottságra, illetve a megyei első titkára

⁷⁹ SZAKADÁT István, „Káderfo(r)gó: A hatásköri listák elemzése”, *Társadalmi Szemle*, 8–9. sz. (1992): 97–120,

⁸⁰ A Belügyminisztérium Budapesti Rendőr-főkapitányságának Ügyrendje (1972): 28–29, hozzáférés: 2023.03.27, <https://abparancsok.hu/node/7>.

⁸¹ A Belügyminisztérium Somogy Megyei Rendőr-főkapitányságának Ügyrendje (1972): 26–27, hozzáférés: 2023.03.27, <https://abparancsok.hu/node/17>.

vetül, a fenti példák alapján helyben neki lehetett akkora hatalma, hogy elintézhette, rendőrök üljenek be az előadásokra, vagy hogy ne hosszabbítsák meg a szerződést – vagyis, hogy cenzúrázzon egy amatőr színházi csoportot.

De mindezek egyelőre csak feltételezések, a pécsi *Forgatókönyv* ügye további kutatásokat igényel.

Bibliográfia

- BARLAHIDAI A. „Pisti a vérzivatarban: Amatőrök sikeres vállalkozása a Ságvári Művelődési Házban”. *Dunántúli Napló*, 1980. júl. 26., 3.
- CSATÓ Andrea, „Ötszázas – Nyitott – Harmadik”. 2018.07.18.
<https://pecs8.hu/otszazas-nyitott-harmadik/>.
- CSEH Andrea Izabella. „Thespis nyomában: Portré-interjú Vincze János rendezővel”. *Critikai Lapok*, 5–6. sz. (2020): 8–16.
- GINZBURG, Carlo. „»Fülcimpák és körmök«: a következtetésen alapuló paradigma gyökerei”. Fordította. FARKAS Krisztina. *Café Babel* 8, 30. sz. (1998): 49–67.
- HAJDU Tibor. „A Rajk-per háttere és fázisai”. *Társadalmi Szemle*, 11. sz. (1992): 17–36.
- KOSZITS Attila. *Pécs Underground '80: Ellenkultúra, progresszív és avantgárd tendenciák*. Pécs: To Hungary Kft., 2020.
- MÁTÉ Lajos. „Tatabánya '85”. *Népművelés*, 9. sz. (1985): 2–5.
- Mikuli János-interjú. Készítette: VIDÓ Gábor Tamás. 2022.04.13.
- NÁNAY István. „Karinthy – Örkény – Pilinszky: Rendhagyó színházi vállalkozások”. *Színház*, 1. sz. (1982): 25–28.
- [Név nélkül]. „A Nyitott Színház bemutatója”. *Dunántúli Napló*, 1984. okt. 27., 12.
- [Név nélkül]. „Örkény-trilógia a Nyitott Színház előadásában”. *Dunántúli Napló*, 1984. nov. 2., 5.
- [Név nélkül]. „Hétfőn ismét Városi Televízió”. *Dunántúli Napló*, 1984. nov. 4., 6.
- [Név nélkül]. „Pécsiek a rádióban”. *Dunántúli Napló*, 1985. febr. 2., 12.
- [Név nélkül]. „Fődíj a Nyitott Színházban”. *Dunántúli Napló*, 1985. jún. 27., 4.
- [Név nélkül]. „Az amatőr művészeti mozgalom Baranyában: Ülésezett a megyei tanács végrehajtó bizottsága”. *Dunántúli Napló*, 1985. aug. 29., 1–2.
- [Név nélkül]. „A Pécsi Nemzeti Színház november havi műsora”. *Dunántúli Napló*, 1985. okt. 26., 2.
- [Név nélkül]. „Díjkiosztás – záróünnepség: Színhátszói fesztivál”. *Dolgozók Lapja*, 1985. jún. 24., 1.
- [Név nélkül]. „Színhátszói találkozó”. *Dolgozók Lapja*, 1985. jún. 29., 6.
- [Név nélkül]. „Kiváló együttesek – 1982”. *Népművelés*, 12. sz. (1982): 41.
- [Név nélkül]. „Az MSZMP művészetpolitikájának időszerű feladatairól: Az MSZMP KB mellett működő Művelődéspolitikai Munkaközösség állásfoglalása”. *Társadalmi Szemle*, 10. sz. (1984): 3–23.
- ÖRKÉNY István. *Forgatókönyv*. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1979.
- ÖRKÉNY István. *Levelek egy percben*. Budapest: Palatinus Kiadó, 1992.
- Örkény István drámáinak színházi bemutatóiról. Hozzáférés: 2023.03.26.
http://orkenyistvan.hu/orkeny_a_szinhazban.
- Pécsi Nyitott Színház műsorfüzet: Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont, Csorba Győző Könyvtár Helyismereti Osztály, Aprónyomtatvány Tár, 636/1984. Hozzáférés: 2023.03.26.
https://mandadb.hu/tetel/492053/Harom_Orkeny_Istvan_darab_musorfuzete
https://mandadb.hu/dokumentum/785838/pnysz_1984_befu.pdf.
- P. MÜLLER Péter. „A történelem cirkuszi mutatványa: A Forgatókönyv a Pécsi Nyitott Színházban”. *Színház*, 2. sz. (1985): 1–5.
- SÜKÖSD Mihály. „Örkény”. *Valóság*, 5. sz. (1980): 57–60.

- SZAKADÁT István. „Káderfo(r)gó: A hatásköri listák elemzése”. *Társadalmi Szemle*, 8–9. sz. (1992): 97–120.
- SZIJÁRTÓ M. István. *A történész mikroszkópja: A mikrotörténelem elmélete és gyakorlata*. Budapest: L’Harmattan Kiadó, 2014.
- SZIRÁK Péter. *Örkény István: (Pályakép)*. Budapest: Palatinus Kiadó, 2008.
- TAKÁCS Róbert. *Politikai újságírás a Kádárkorban*. Budapest: Napvilág Kiadó–Politika-történeti Intézet, 2012.
- Vincze János-interjú. Készítette: VIDÓ Gábor Tamás. 2021.12.01.
- Vincze János szóbeli közlése a szerzőnek, 2022.09.22.
- WALLINGER Endre. „A Nyitott Színpad Örkény-bemutatójáról”. *Dunántúli Napló*, 1984. dec. 6., 3.
- W. E. „Amatőrök előadásában a »Kulcskérésők«: Újabb Örkény-bemutatóra készül a Pécsi Nyitott Színpad”. *Dunántúli Napló*, 1983. szept. 8., 3.
- A Belügyminisztérium Budapesti Rendőr-főkapitányságának Ügyrendje (1972), 28–29. Hozzáférés: 2023.03.27. <https://abparancsok.hu/node/7>.
- A Belügyminisztérium Somogy Megyei Rendőr-főkapitányságának Ügyrendje (1972), 26–27. Hozzáférés: 2023.03.27. <https://abparancsok.hu/node/17>.

Levéltári források:

- ÁBTL-3.1.2.-M-42073/4, „Albert” fn. tmt. (Titkos munkatárs).
- HU-MNL-OL M-KS 288-41/347. őe. „Tájékoztató jelentés az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottság számára az 1979/80. színházi évről és az 1980/81. évad előzetes műsortervéről”.
- HU-MNL-OL M-KS 288-41/365. őe. Jelentés „Az 1981/82-i színházi évad előzetes műsorkoncepciójáról, valamint az 1981-es nyári színházi programról”.
- HU-MNL-BaML-XXXV.9. MSZMP Pécs Városi Bizottsága iratai, 1984. II. fcs., 24. őe., „Jelentés a pécsi művészeti élet helyzetéről és feladatairól”.
- HU-MNL-BaML-XXXV.9. MSZMP Pécs Városi Bizottsága iratai, 1984. II. fcs., 25. őe.
- HU-MNL-BaML-XXXV.9. MSZMP Pécs Városi Bizottság iratai, 1985., I. fcs., 6. őe., 1985. március 20-ai ülés.
- HU-MNL-BaML-XXIII.1.a., Baranya Megyei Tanács, tanácsülési jegyzőkönyvek, 28. kötet, 1985. augusztus 28-ai ülés, *Az amatőr művészeti mozgalom Baranyában* című előterjesztés.

Szerző és cím nélküli rövidhírek:

- Magyar Nemzet*, 1981. márc. 12., 6.
- Dunántúli Napló*, 1983. szept. 3., 11; szept. 7., 4.
- Dunántúli Napló*, 1984. nov. 11., 6; nov. 17., 12.
- Dunántúli Napló*, 1985. jan. 25., 4; nov. 18., 4; nov. 19., 7; nov. 26., 7.